

Дорофєєва Г. А.

Інститут економіки промисловості Національної академії наук України

ОБГРУНТУВАННЯ МОТИВАЦІЙНИХ АСПЕКТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Резюме

Досліджено природу формування і розвитку потреб людини. Обґрунтовано причини виникнення її мотивованої економічної діяльності. Сформовано базис для розвитку теоретичних і прикладних аспектів вдосконалення систем мотивації персоналу підприємств з метою управління їх організаційною поведінкою.

Ключові слова: потреби, предмет потреби, мотиви, мотивована діяльність, організаційна поведінка.

Dorofeyeva A. A.

Institute of Economy of the industry National Academy of Sciences of Ukraine

RATIONALE MOTIVATIONAL ASPECTS OF HUMAN ECONOMIC ACTIVITY

Summary

The article examines the nature of the formation and development of human needs, substantiates the reasons for motivated economic activity, and forms a basis for the development of theoretical and applied aspects of improving personnel motivation systems at enterprises to manage their organizational behavior.

Key words: needs, the subject of the need, motivations, motivated activity, organizational behavior.

УДК 339.137.22/.25:330.341.1

Збірник О. М.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ЗАСАДАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто існуючі підходи до поняття конкурентоспроможності як економічної категорії та структурні компоненти поняття конкурентоспроможності на різних рівнях. Визначено нове трактування конкурентоспроможності як здатності суб'єкта реалізовувати вектор свого розвитку на різних економічних рівнях, базуючись на найбільш повному використанні своїх потенційних можливостей та активізації інноваційної діяльності у зовнішньому середовищі. Запропоновано схему забезпечення конкурентоспроможності на базі інноваційного розвитку.

Ключові слова: конкурентоспроможність, інноваційний розвиток, інноваційна активність промислових підприємств, рівні конкурентоспроможності, національна інноваційна система.

Постановка проблеми. Оскільки в економічній літературі не в повній мірі розроблено загальноприйняте визначення конкурентоспроможності, не сформовано загальний підхід щодо дослідження конкурентоспроможності різних об'єктів, є нагальна необхідність запропонувати нове визначення поняття «конкурентоспроможність» на різних економічних рівнях, базуючись на найбільш повному використанні своїх потенційних можливостей та активізації інноваційної діяльності у зовнішньому середовищі. Ставка на інновації в сучасних економічних умовах є найбільш перспективним підходом, адже перемогу в конкурентній боротьбі отримують саме ті учасники ринку, які займають активну позицію у використанні інновацій. Саме інновації визначають конкурентні переваги в ринковій боротьбі, реалізація яких дозволяє активно брати участь у формуванні світової економічної системи завдяки досягненню інноваційної конкурентоспроможності на національному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми конкурентоспроможності як елементу управління діяльністю підприємства на базі інноваційного розвитку присвячені роботи І. Ансоффа, Дж. Блайта, Д. Джоббера, П. Дойля, Дж. Еванса Ф. Котлера, М. Портера, А. Стрікланда, А. Томпсона та ін. У наукових працях вітчизняних вчених та науковців з країн СНД: О.І. Амоші, Л.В. Ба-

лабанової, О.А. Воронова, І.Б. Гуркова, Я.А. Жаліло, А.О. Задої, В.Л. Корінева, Л.О. Лігоненко, Й.М. Ліфіца, А.А. Мазаракі, П.Т. Саблука, А.А. Садекова, Р.А. Фатхутдінова, О.Б. Чернеги, А.В. Шегди, О.О. Шубіна та інших представлені результати досліджень з питань стратегії та забезпечення конкурентоспроможності підприємств за умов мінливості конкурентного середовища [1]. Узагальнення та аналіз підходів до визначення конкурентоспроможності дає підставу стверджувати, що у роботах більшості авторів недостатньо глибоко висвітлені сучасні аспекти формування конкурентоспроможності в глобалізаційному просторі, серед яких особлива увага має бути приділена проблемам інноваційного розвитку, оскільки саме таких підхід дасть можливість економічним суб'єктам різного ієрархічного рівня досягти конкурентних переваг у коротко- та довгостроковому періодах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що в економічній літературі достатньо уваги приділено як формуванню конкурентоспроможності взагалі, так і проблемам інноваційного розвитку, слід зазначити, що потребують більш поглибленого вивчення аспекти взаємного впливу вимірів цих економічних категорій як в теоретичному, так і практичному аспектах.

Мета статті. Головною метою статті є обґрунтування необхідності інноваційного розвитку як основного чинника формування високого рівня конкурентоспроможності за рахунок використання досягнення як новітніх технологій, так і новітніх методів роботи.

Виклад основного матеріалу. Належність конкурентоспроможності різним елементам економічної системи зумовлює необхідність систематизації визначення цього поняття, головною ознакою якої є об'єкт оцінки конкурентоспроможності: продукція, підприємство, галузь, регіон, країна. Необхідно зазначити, що конкурентоспроможність кожного із цих елементів тісно пов'язана з конкурентоспроможністю інших економічних елементів. Крім того, поняття «конкурентоспроможність» також доцільно розглядати з урахуванням його ієрархічності, зважаючи на існування причинно-наслідкових зв'язків та супідрядності конкурентоспроможності на усіх рівнях управління економікою.

Ставка на інновації в сучасних економічних умовах є найбільш перспективним підходом, адже

перемогу в конкурентній боротьбі отримують саме ті учасники ринку, які займають активну позицію у використанні інновацій. Саме інновації визначають конкурентні переваги в ринковій боротьбі, реалізація яких дозволяє активно брати участь у формуванні світової економічної системи завдяки досягненню інноваційної конкурентоспроможності на національному рівні. При цьому нездатність до здійснення інновацій породжує значний ризик опинитися на позиціях аутсайдера, адже у кінцевому наслідку це призводить до обмеження можливостей розвитку та використання наявного потенціалу [4].

Вирішальна роль інновацій у конкурентній боротьбі визначається багатьма вченими. Так, Л. Хопкінс [5] саму конкурентоспроможність визначає як «безперервний процес інновації, вдосконалення і підвищення додаткової вартості та продуктивності».

Узагальнення та аналіз підходів до визначення конкурентоспроможності як економічної категорії з урахуванням ретроспективного та історичного анамнезу та глобалізаційних впливів сьогодення

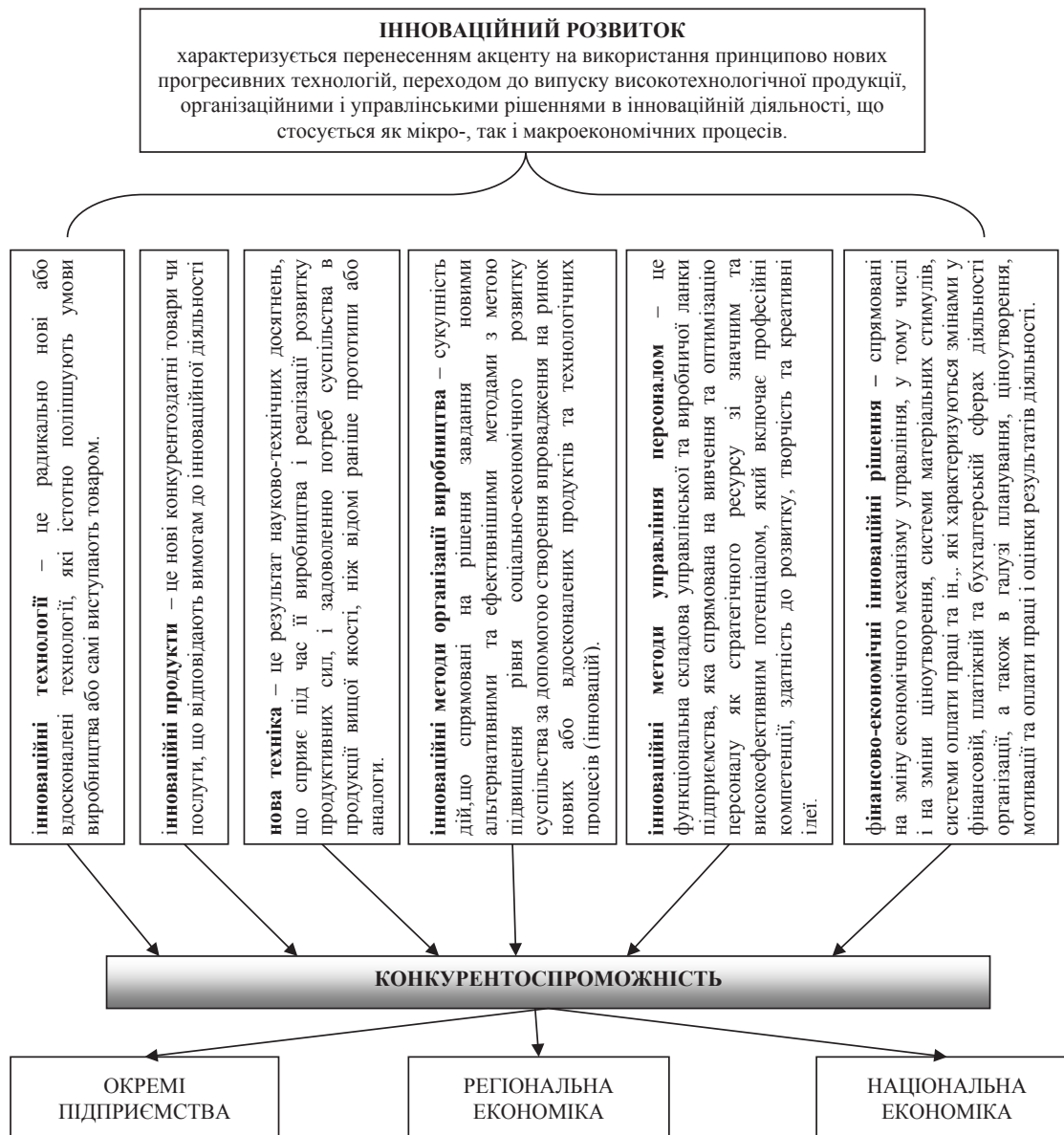

Рис. 1. Схема забезпечення конкурентоспроможності на базі інноваційного розвитку*

* побудовано автором

дає підставу визначити конкурентоспроможність як здатність суб'єкта економічного простору реалізовувати вектор свого розвитку на різних економічних рівнях, базуючись на найбільш повному використанні своїх потенційних можливостей та активізації інноваційної діяльності у зовнішньому середовищі за умов своєчасного та превентивного реагування на зміни та виклики глобалізаційного процесу.

В економічній літературі чітко виокремлюють аспекти макро-, мезо- та мікро- конкурентоспроможності, які дозволяють представити об'єкти конкурентоспроможності відповідно до їх ієрархії:

- макрорівень – рівень прояву конкуренції між групами країн, об'єднаних за якимись певними ознаками економічного або політичного характеру і здійснюючих узгоджену політику, що сприяє підвищенню їх загальної конкурентоспроможності в порівнянні з третіми країнами;

- мезорівень – проміжний рівень конкуренції між мікро- та макрорівнями, об'єктом конкурентних відносин виступають регіони, галузі, корпоративних об'єднань підприємств і фірм конгломератного типу;

- мікрорівень – рівень конкуренції конкретних видів продукції, виробництв, підприємств.

В ієрархії об'єктів конкурентоспроможності вищим рівнем є конкурентоспроможність країни, яка досягається через стан окремих сфер та галузей. У свою чергу, конкурентоспроможність галузі формується з конкурентоспроможності підприємств, що її складають. Таким чином, конкурентоспроможність товару визначає конкурентоспроможність підприємства, конкурентоспроможність підприємства відображає конкурентоспроможність галузі, регіону і держави в цілому, тобто конкурентоспроможність національної економіки. Кожен з цих об'єктів має свої внутрішні та зовнішні фактори конкурентоспроможності, конкурентні переваги та визначаються за власними показниками оцінки конкурентоспроможності [3].

Ефективне здійснення інновацій дозволяє створити визначальні стратегічні переваги в найбільш конкурентних галузях. Підприємства-лідери досягають конкурентних переваг завдяки інноваціям – шляхом використання як нових технологій, так і методів роботи, але після досягнення переваг утримання їх стає можливим тільки шляхом постійних вдосконалень, тобто безперервних інновацій. Таким чином, на сучасному етапі світового економічного розвитку головною ознакою конкурентоспроможності стає її інноваційність, тобто здатність системи до безперервного розвитку, оновлення та змін діяльності на основі засвоєння нововведень. Інноваційність також означає використання наявного науково-технічного, інформаційного та інтелектуального потенціалу з метою подальшого розвитку, підвищення результатів діяльності та якості життя.

Схему забезпечення конкурентоспроможності на базі інноваційного розвитку наведено на рис. 1.

Розвиваючи погляди на роль інновацій в формуванні та удосконаленні конкурентного клімату в Україні, доцільно сформулювати перелік пріоритетних напрямів розвитку національної інноваційної системи:

1. Важливим пріоритетом є розвиток науково-технічного потенціалу, який створює наукове підґрунтя інновацій.

2. Другим пріоритетом є збільшення попиту на новації (результати науково-технічної діяльності)

та активізація інноваційної діяльності, що потребує не тільки розвитку конкурентного середовища, поширення інноваційної культури суспільства, стимулювання підприємницької ініціативи, але і наявності таких суб'єктів господарювання, які мають фінансові можливості придбавати новації та могутній виробничо-технологічний потенціал (як матеріальну основу інноваційного продукту).

3. Третім пріоритетом розвитку національної інноваційної системи є встановлення налагоджених взаємозв'язків:

- у першу чергу, між науковими установами та виробничими підприємствами з метою прискорення комерціалізації наукових досягнень та перетворення їх у інновації;

- по-друге, між державою та підприємницьким сектором з метою створення сприятливих умов для інноваційної діяльності;

- по-третє, між державою та науковою сферою з метою посилення науково-технічного потенціалу та результативності НДДКР.

Налагодження ефективної взаємодії усіх трьох видів потребує створення відсутніх нині елементів інноваційної інфраструктури. Крім того, необхідно сприяти подальшому розвитку технопарків як точок зростання економіки України та формувати інституційні умови для створення технополісів.

Формування інноваційної системи необхідне насамперед тому, що вона є каталізатором інноваційної активності, тобто сприяє підвищенню ефективності та прискоренню інноваційних процесів у країні. Проте в сучасному світі набуває чинності об'єктивна потреба вибору окремих пріоритетів наукової та інноваційної діяльності, оскільки навіть розвинуті країни не в змозі зберегти перевагу одночасно в усіх галузях та вимушені концентрувати увагу тільки на ключових пріоритетах, від яких вони чекають одержання найбільших конкурентних переваг. Останнє вимагає науково обґрунтованого підходу до відбору науково-технічних пріоритетів і концентрації ресурсів для проведення більш швидких і якісних досліджень та впровадження наукових досягнень у виробництво, що має забезпечити економічну вигоду всім учасникам і підвищить конкурентоспроможність підприємств та країни в цілому [2].

Дослідження, які були проведені в економічно-розвинених країнах показують, що більше 80% зростання ВВП пов'язане не з капіталовкладеннями, а з технологічними нововведеннями. У зв'язку з цим доречно говорити про інноваційний тип розвитку як такий, що дедалі більше стає єдиною можливістю в умовах сучасної економіки.

Створення додаткових системних ефектів в системі інноваційного розвитку пов'язані з розвитком характерних рис інноваційної економіки, серед яких:

- проривні інновації займають найбільшу частку в структурі інновацій;

- стабільне зростання частки наукомісткого сектору виробництва, зокрема в доданій вартості та зайнятості;

- зниження енерго- та матеріаломісткості виробництва завдяки активному запровадженню інновацій;

- більше половини показників економічної ефективності досягнуті за рахунок інноваційних чинників;

- спрямованість відтворювального процесу на досягнення технологічної конкурентоспроможності.

Наслідки інноваційного розвитку підприємства мають розглядатися як об'єкт планування та по-

дальшого управління і на рівні самого підприємства, і на рівні державних органів.

Під загальноприйнятним поняттям «інноваційний розвиток» розуміють сукупність безперервно здійснюваних у просторі та часі якісно нових, прогресивних змін. Інноваційний розвиток вітчизняних підприємств можна оцінити за рівнем впровадження інновацій. Інновації характеризуються введенням на ринок принципово нових продуктів інтелектуальної діяльності людини, які мають більш високий науково-технічний потенціал, новими споживчими якостями. Інновація – це не кожна новація чи нововведення, а тільки така, яка суттєво підвищує ефективність діючої системи, виробництва, продукту.

Управління інноваційним розвитком повинно орієнтувати інноваційну, інвестиційну і виробничо-збутову діяльність суб'єктів господарювання на виявлення і всебічне використання існуючих і перспективних ринкових можливостей, підтримуючи певний баланс зовнішніх і внутрішніх резервів розвитку, з метою досягнення успіху в конкуренції, максимізації поточних і перспективних доходів.

Україна має потужний науковий потенціал, але кризові явища призвели до втрати попиту на наукову продукцію на внутрішньому ринку, що пояснюється падінням загального рівня інвестицій, зростанням взаємної заборгованості і переорієнтацією економічної діяльності з реального сектора в сектор швидкої віддачі інвестованого капіталу. На сьогодні понад 90% продукції, що виробляється в Україні, не має відповідного науково-технічного забезпечення. На світовому ринку інновацій частка вітчизняної наукомісткої продукції складає лише 0,1%.

Розраховані темпи росту кількості підприємств України, які займалися інноваціями, у 2012 році по відношенню до 2005 та 2009 років дають змогу зробити висновок, що має місце загальне зростання кількості інноваційно-активних підприємств, порівняно з 2005 роком на 69,3%, а в порівнянні з 2009 роком – на 16,2%. Це говорить про наявність позитивної тенденції щодо розвитку загальної інноваційної активності на промислових підприємствах. Але у 2012 році кількість таких підприємств залишається все ще нижчою на 8,1% у порівнянні з 2000 роком. Відповідно, можна стверджувати, що в даний час є резерви для підвищення, а у відношенні до деяких підприємств і початок здійснення інноваційної діяльності (табл. 1) [6].

Впровадження новітніх технологій у виробництві використовували у 2012 році на 196 підприємств більше, ніж у 2005 році, та на 146 підприємств складає різниця між 2009 роком. Таким чином, кількість підприємств із впровадженням

технологічних інновацій у своєму виробництві стрімко зростала саме за останні роки досліджень. Це означає, що менеджмент інноваційно-активних підприємств все більше приділяє увагу залученню інновацій до виробничих процесів.

В той же час присутнє повільне збільшення чисельності підприємств, які створювали інноваційні вироби. В порівнянні з 2005 роком таких підприємств у 2012 році збільшилося лише на 74 одинці. Це незначна кількість.

Для забезпечення інноваційного розвитку держава повинна діяти в таких напрямках: 1) надходження достатнього обсягу коштів з державного бюджету;

2) створення ефективної системи податкових пільг.

На сьогодні, на жаль, ні один із зазначених напрямів в Україні не здійснюється в необхідній мірі.

У теперішній час ринкові процеси мають здійснюватися переважно через інноваційні технологічні зміни, бо нагромаджений капітал не знайде позитивної економічної мотивації в старій технологічній структурі і мусить втілитися у науково-технічні інновації, у новітні виробництва, створити нові галузі, здатні змінити структуру ринкової економіки.

Висновки і пропозиції. Головним стратегічним завданням формування інноваційної моделі розвитку української економіки повинне стати використання сучасних інноваційних технологій як єдиного можливого напрямку успішного ведення конкурентної боротьби національних суб'єктів господарювання на внутрішньому й зовнішньому ринках. Розвиток економічної системи сьогодні передбачає перш за все її інноваційний розвиток, що дасть можливість забезпечити конкурентоспроможність всіх економічних суб'єктів різного рівня ієрархії. Аналіз показав, що доля інноваційно-активних підприємств України дуже незначна, що негативно впливає на рівень конкурентоспроможності. Суттєвими перепонами на шляху інноваційного розвитку конкурентоспроможності є: відсутність чітких стратегій досягнення науково-технічних та інноваційних пріоритетів, відповідних інституційних умов та адекватних методів державного регулювання. Вирішення цієї проблеми дозволить увійти вітчизняним підприємствам до передових підприємств світу. Але вирішити підприємствам це самостійно неможливо. На наш погляд, це можливо завдяки розробці єдиної державної концепції інноваційного забезпечення підвищення рівня конкурентоспроможності промисловості України, яка має поєднувати інституціональні, фінансові, організаційні та інші підходи до вирішення цих завдань.

Таблиця 1

Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації в Україні [7]

Показники	2000 рік	2005 рік	2009 рік	2012 рік	Темп росту, % 2012 р. до		Відхилення 2012 р. до	
					2005	2009	2005	2009
Всього	1491	810	1180	1371	169,3	116,2	561	191
У тому числі впроваджувати нові або вдосконалювати методи обробки або виробництва продукції	416	402	452	598	148,8	132,3	196	146
З них маловідходні, ресурсозберігаючі, та безвідходні	172	208	215	224	107,7	104,2	16	9
Освоювали виробництво інноваційних видів продукції	1372	630	614	704	111,7	114,7	74	90
З них нових видів техніки	202	156	188	196	125,6	104,3	40	8

Список літератури:

1. Смоленюк П. С. Конкурентоспроможність як економічна категорія / П. С. Смоленюк / Інноваційна економіка: [всеукр. наук.-виробн. журнал]. – 2011. – № 7(70). – С. 70-75 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_7/70.pdf.
2. Юрій С. І. Економічні проблеми ХХІ століття: міжнародний та український виміри : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / С. І. Юрій, С. В. Савельєв. – К. : Знання, 2007. – 595 с.
3. Філіппова С. В. Багаторівнева система забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств / С. В. Філіппова, С. О. Черкасова // Труды Одесского политехнического университета. – 2006. – Вып. 2(26). – С. 250-255.
4. Богма О. С. Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки / О. С. Богма, О. В. Болдуєва // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – Вип. № 3(7). – С. 166-170.
5. Хопкінс Л. Конкурентоспособность, инновационная деятельность и кластеризация МСП / Л. Хопкинс. – К. : corus-Ied Consortium. Украина. – 2003. – 224 с.
6. Андришко К. Дослідження сучасного стану та розвитку інноваційної активності підприємств України / К. Андришко // Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2712>.
7. Інноваційна активність // Наукова та інноваційна діяльність (1990-2012). Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Збыраннык О. Н.

Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского

ОБЕСПЕЧЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СУБЪКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ НА ПРИНЦИПАХ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ

Резюме

Рассмотрены существующие подходы к понятию конкурентоспособности как экономической категории и структурные компоненты понятия конкурентоспособности на разных уровнях. Предложено новое определение конкурентоспособности как способности субъекта реализовывать вектор своего развития на разных экономических уровнях, основываясь на наиболее полном использовании своих потенциальных возможностей и активизации инновационной деятельности во внешней среде. Предложена схема обеспечения конкурентоспособности на базе инновационного развития.

Ключевые слова: конкурентоспособность, инновационное развитие, инновационная активность промышленных предприятий, уровни конкурентоспособности, национальная инновационная система.

Zbyrannyk O. N.

Kremenchug National University named after Mikhail Ostrogradskiy

ECONOMIC ENTITIES COMPETITIVENESS ON THE PRINCIPLES OF INNOVATIVE DEVELOPMENT

Summary

The existing approaches to the concept of competitiveness as an economic category and the structural components of the concept of competitiveness at different levels. Defined a new interpretation of competitiveness as the ability of the entity to implement vector of development at different economic levels based on the best use of their potential and promotion of innovative activities in the environment. A scheme to ensure competitiveness on the basis of innovation.

Key words: competitiveness, innovation development, innovative activity of industrial enterprises, the competitiveness, the national innovation system.

УДК 658.7

Зеленський М. В.

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЛОГІСТИЧНИХ ФУНКЦІЙ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Обґрунтовано необхідність проведення оцінки ефективності логістичних функцій на промислових підприємствах. Запропоновано процедуру та інструменти такої оцінки, до складу якої входить аналіз ефективності діяльності підприємства, визначення причинно-наслідкових механізмів в формуванні ефективності на основі факторного аналізу, аналіз витрат та їх структурно-системний вплив на різні види рентабельності на основі канонічного аналізу, аналіз логістичних витрат з використанням кореляційно-регресійного аналізу. **Ключові слова:** ефективність логістичних функцій, процедура оцінки, аналіз ефективності діяльності, витрати на підприємстві, логістичні витрати.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток вітчизняної економіки обумовлений динамічним розвитком різних видів ринків та їх сегментів. Це, звичайно, позначається на ефективності діяль-

ності підприємств. Особливо інтенсивно в Україні розвивається ринок логістичних послуг, на якому сьгодні працюють оператори різних типів, що є представниками відомих міжнародних логістичних